

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) ที่มีอยู่ในชุมชนและปัญหาอุปสรรคในการจัดการ 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ และ 3) ทหารูปแบบในการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้วิจัยสุ่มเลือกมา 2 ตำบล ได้ตำบลบางบัวทองและตำบลบางคูรัด แล้วดำเนินการเลือกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจากทั้งสองตำบล ตำบลละ 1 กลุ่ม โดยเลือกจากความสมัครใจ ยินดีและเต็มใจให้ความร่วมมือ และกลุ่มมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมตลอดระยะเวลาดำเนินการของโครงการ ได้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองเจ๊ก หมู่ที่ 11 ตำบลบางบัวทอง และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองตาชม หมู่ที่ 9 ตำบลบางคูรัด

เมื่อได้พื้นที่ดำเนินการเป็นอำเภอบางบัวทองแล้ว ผู้วิจัยก็ได้ประสานงานกับพัฒนาชุมชนอำเภอ เพื่อขอข้อมูลทั่วไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกกลุ่ม และติดต่อขอสัมภาษณ์และเชิญทุกกลุ่มส่งตัวแทนเข้าร่วมเวทีประชาคมครั้งที่ 1 เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในภาพรวม และเลือกกลุ่มที่จะเข้าร่วมโครงการ เมื่อได้สองกลุ่มดังกล่าวข้างต้นมาร่วมโครงการแล้ว ก็ดำเนินการจัดเวทีประชาคมอีกสองครั้ง ได้รูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมา 2 รูปแบบ คือ คลองเจ๊กโมเดลกับคลองตาชมโมเดล และให้ทั้งสองกลุ่มดำเนินการทดลองเป็นเวลา 8 เดือน แล้วมาสรุปผลร่วมกันในเวทีประชาคมครั้งที่ 4 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบ โดยกรรมการและสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเองทั้งสิ้น เป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการพัฒนาด้วยตนเอง รวมทั้งร่วมกันคิดโมเดลของแต่ละแห่ง ประสานความร่วมมือ ระดมความคิดเห็นจากทั้งสองกลุ่ม

5.1 สภาพการจัดการกองทุนชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต)

1) การจัดการองค์กร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองก่อตั้งโดยกลุ่มของผู้ใหญ่บ้าน และ/หรืออาสาสมัคร วัตถุประสงค์หลักมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาทางการเงิน โดยมีการออมเป็นเป้าหมายรอง คณะผู้ก่อตั้งเป็นผู้ร่างระเบียบการของกลุ่ม แล้วจัดหาสมาชิกจากชาวชุมชนที่เห็นด้วยกับกลุ่ม เมื่อได้จำนวนหนึ่งก็ทำการจดแจ้งกับสำนักงานพัฒนาการอำเภอ คณะผู้ก่อตั้งก็ผันตัวเองมาเป็นคณะกรรมการบริหารของกลุ่ม แม้โดยหลักการของกรมการพัฒนาชุมชน คณะกรรมการบริหารของกลุ่มควรมี 4 คณะ แต่ในทางปฏิบัติในอำเภอบางบัวทองนี้ มีเพียงคณะเดียว และส่วนใหญ่จะมีผู้นำทำงานหลักอยู่เพียงคนเดียว กลุ่มจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว ก็โดยการทำงานของบุคคลนี้

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์โดยวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเงินเป็นหลักนี้ ดูจะเหมาะสมดีสำหรับชุมชนที่ชาวชุมชนไม่ได้ทำการผลิตเป็นอาชีพหลักแล้ว แต่มีปัญหา 2 ประการตามมา ปัญหาประการแรกคือการที่สมาชิกต้องมีการออมถึงจะกู้ได้ ทำให้คนที่ไม่เข้าใจหรือไม่สนใจการออม ไม่ต้องการเป็น

สมาชิก การขยายสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองจึงต้องดำเนินการในสองลักษณะ แบบแรกเป็นการอธิบายให้ชาวชุมชนเข้าใจเกี่ยวกับการออม ประโยชน์ของการออม หรือชักจูงให้เข้าร่วมเพื่อเป็นการเกื้อกูลชุมชนหรือสังคม (เช่น กลุ่มคลองเจ้า) ส่วนแบบที่สองนั้นให้ยึดหยุ่นในระเบียบของการกู้ยืม หรือเพิ่มสิทธิประโยชน์อื่นๆ ให้กับสมาชิกนอกเหนือจากเงินปันผล (เช่น กลุ่มบัวทองเคหะ กลุ่มบางไผ่ กลุ่มคลองลำรี เป็นต้น)

ประการที่สองเกิดขึ้นเมื่อชุมชนนั้นๆ มีกองทุนเพื่อการแก้ไขปัญหาทางการเงินโดยตรง เช่น กองทุนเงินล้านของหมู่บ้าน อยู่ด้วย ชาวชุมชนก็จะมีแนวโน้มไปใช้บริการของกองทุนนั้นมากกว่า ทำให้การขยายสมาชิกของกลุ่มเป็นไปอย่างยากลำบาก ถ้าคนทำงานหลักของทั้งสองกลุ่มเป็นกลุ่มเดียวกัน แนวโน้มที่จะเลิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นไปได้สูงมาก (เช่น กลุ่มลากซ้อง กลุ่มวัดลาดปลาตุก เป็นต้น) และถ้าคนทำงานหลักของทั้งสองกลุ่มเป็นคนละกลุ่มกัน ก็อาจจะกลายเป็นความขัดแย้งของคนในชุมชนได้ (เช่น กลุ่มคลองตาชม หมู่ที่ 9)

คณะทำงานหลักของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำงานโดยคนเพียงคนเดียวนี้ ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มขึ้นกับบุคคลนี้เป็นสำคัญ ถ้าคนทำงานผู้นี้มีเหตุใดๆ ให้ต้องหยุดทำงาน กลุ่มก็จะมีปัญหาในเรื่องของการสืบทอด ซึ่งอยู่ในความสนใจของทุกกลุ่ม (ผลสรุปประการหนึ่งจากการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1) และถ้าการทำงานของผู้นั้นไม่มีความโปร่งใสเพียงพอ ก็จะเป็นปัญหาให้กลุ่มต้องทำการแก้ไข (เช่น กลุ่มคลองเจ๊ก หมู่ที่ 8)

2) การจัดการทางการเงิน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสะสมทุนจากการออมของสมาชิก แล้วหาผลประโยชน์จากการให้สมาชิกกู้ยืม เมื่อหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการแล้วมีกำไร ก็จะแบ่งปันคืนให้กับสมาชิก ระเบียบทางการเงินจึงมีความสำคัญยิ่งในการดำเนินงานของกลุ่ม จากแบบสอบถามและจากการประชุมเชิงปฏิบัติครั้งที่ 1 ทำให้ทราบว่า สมาชิกยังไม่มี ความชัดเจนและยังคงมีความกังวลต่อระเบียบเหล่านี้ อยู่ กลุ่มจึงควรที่จะมีวาระหรือกิจกรรมที่จะทำการทบทวนระเบียบต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความชัดเจนต่อระเบียบของกลุ่ม และทำการปรับปรุงให้ระเบียบของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องยิ่งขึ้น

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองได้สร้างสรรค์ระบบการบันทึกทางการเงินในรูปแบบฉบับของตนเอง ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบที่คนทำงานเข้าใจ ส่วนน้อยที่คำนึงการตรวจสอบจากบุคคลอื่นๆ เมื่อได้รับการฝึกอบรมจากธนาคารออมสิน และได้รับการสนับสนุนในเรื่องอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ แล้ว การดำเนินงานในส่วนนี้จะพัฒนาสู่ความเป็นสากลมากขึ้น

3) การจัดการด้านการผลิต เนื่องจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองมีวัตถุประสงค์หลักในการแก้ไขปัญหาทางการเงินมากกว่า ประกอบกับสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการผลิตแล้ว บางกลุ่มจึงแปรกิจกรรมทางการผลิตเป็นประกอบธุรกิจเสริมแทน เช่น กลุ่มคลองลำรีมีธุรกิจพิมพ์ลายผ้า กลุ่มคลองเจ๊กหมู่ 11 มีธุรกิจบ้านจัดสรร คงมีแต่กลุ่มคลองตาชม หมู่ที่ 9 เท่านั้นที่ยังทำการผลิตอยู่ โดยทำเพื่อลดรายจ่ายเป็นหลัก เหลือจึงจะขายเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการวิจัย ก็นำไปทดลองเลี้ยงไก่ไข่ เพื่อจะได้เรียนรู้และนำไปส่งเสริมให้สมาชิกทำ พัฒนาไปเป็นธุรกิจของชุมชนเช่นเดียวกับโรงเพาะเห็ด ส่วนกลุ่มคลองเจ๊ก หมู่ที่ 11 เมื่อทำโครงการผักสวนครัวรั้วกินได้ ก็ทำให้มองเห็นว่าการทำการผลิตเพื่อลดรายจ่าย

มีส่วนช่วยเสริมสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้เป็นอย่างดี

4) การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงประเด็นนี้มากนัก สวัสดิการแทบทั้งหมดเป็นการเสริมสิทธิประโยชน์เพื่อจูงใจให้ชาวชุมชนสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นหลัก ในการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 ที่ประชุมได้เสนอสภาพที่พึงประสงค์ประการหนึ่งไว้ กล่าวคือ สมาชิกประสงค์ให้กลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่ปรึกษาของสมาชิกด้วย กิจกรรมในลักษณะนี้น่าจะจัดให้เป็นสวัสดิการของกลุ่มได้ รวมทั้งสามารถแผ่ให้เป็นสวัสดิการของชุมชนได้ด้วย

5.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนได้เสนอแนวทางการจัดตั้งกลุ่มไว้ดังนี้ เริ่มด้วยการประชุมประชาชนเพื่อชี้แจงหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แล้วให้ประชาชนลงมติด้วยความสมัครใจ จากนั้นจึงจะรับสมัครสมาชิกกลุ่ม เลือกคณะกรรมการบริหาร แล้วจัดทำระเบียบการเบื้องต้น (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553 : 28) การดำเนินการตามแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนนำเสนอไว้นี้ จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาตั้งแต่ต้น และมีบทบาทในการพัฒนากลุ่มต่อไป แต่การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองนั้น เริ่มจากมีคณะก่อตั้ง ร่างระเบียบการแล้วจึงรับสมัครสมาชิก ก็เท่ากับว่าได้ตัดทอนการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองจึงมีน้อย

2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ตามแนวทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมการพัฒนาชุมชนนั้น สมาชิกเป็นผู้เลือกตั้งคณะกรรมการบริหาร แต่การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองนั้น คณะผู้ก่อตั้งเป็นผู้เลือกสมาชิก ผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกย่อมต้องมีความเชื่อถือต่อคณะผู้ก่อตั้ง ในขณะที่ผู้ที่ยังไม่มั่นใจก็จะไม่สมัคร ก็เท่ากับเป็นการจำกัดวงสมาชิกในช่วงเริ่มต้นให้อยู่แต่ในกลุ่มของคนที่คุณเคยกันเท่านั้น ส่วนสมาชิกที่สมัครเข้ามาในภายหลังก็จะเนื่องด้วยสิทธิประโยชน์ที่กลุ่มจัดให้เป็นสำคัญ และไม่ค่อยสนใจในเรื่องการพัฒนากลุ่มเท่าใดนัก

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดตั้งในลักษณะเช่นนี้ การจะส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากขึ้น ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารจะเห็นความสำคัญของประเด็นนี้หรือไม่ เมื่อเห็นความสำคัญแล้ว ยังต้องมีแนวทางในการผลักดันให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นด้วย เพราะสมาชิกกลุ่มที่กระตือรือร้นอยากมีส่วนร่วมในการบริหารกลุ่มนั้นมีน้อย การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทองจึงมีน้อย นอกจากบางกลุ่มที่ความประสงค์ของคณะกรรมการบริหารกับสมาชิกเห็นพ้องต้องกันในประเด็นนี้

5.3 รูปแบบการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1) การจัดการองค์กร บริหารองค์กรโดยยึดหลักการประชาธิปไตยแบบหนึ่งคนหนึ่งเสียง แสวงหามติเอกฉันท์ด้วยการปรึกษาหารือ กรณีต้องลงมติให้ยึดถือเสียงข้างมากโดยเคารพเสียงข้างน้อย รวมทั้งส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ แสวงหาความรู้ในการดำเนินการทุกกิจกรรม และกระทำการโดยคำนึงถึงคุณธรรม

2) การจัดการทางการเงิน ต้องมีระบบที่โปร่งใส มีหลักฐานชัดเจน ย้อนทวนตรวจสอบได้ เป็นที่เข้าใจและยอมรับของสมาชิกทุกคน คำนึงถึงผลประโยชน์ของสมาชิกมากกว่าผลประโยชน์ของกลุ่ม กิจกรรมการลงทุนต้องมีแผนงานที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ ถ้าสามารถใช้ระบบจัดการสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์ได้ ก็จะทำให้การจัดการทางการเงินมีความโปร่งใสชัดเจนขึ้น

3) การจัดการด้านการผลิต เมื่อนำปริญญามาประยุกต์ใช้ กลับทิศปฏิบัติการไปเป็นการทำการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ เพื่อลดรายจ่ายเป็นหลัก เหลือจึงจะนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ ภายหลัง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนชนบทก็สามารถทำการผลิตได้

4) การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชน สำหรับสมาชิกต้องมีการจัดผลประโยชน์ที่เป็นธรรมและเกื้อกูล ส่งเสริมการจัดสวัสดิการในรูปของการผลิตเพื่อลดรายจ่าย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ให้ผลตอบแทนชัดเจนและอาจจะพัฒนาไปเป็นวิสาหกิจของชุมชนได้ อีกทั้งกิจกรรมที่ไม่ใช่ธุรกรรมทางการเงินนี้เป็นกิจกรรมที่กลุ่มสามารถขยายออกสู่ชุมชนได้

5) วิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องส่งเสริมให้สมาชิกมีวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น สมาชิกจึงจะเข้าใจและซาบซึ้งถึงผลสัมฤทธิ์ของแนวคิดนี้ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนได้ และมีส่วนร่วมในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างสร้างสรรค์ได้

5.4 การอภิปรายผล

1) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ในช่วงแรกเป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพที่เป็นอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอำเภอบางบัวทอง รวมถึงสภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอาศัยข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานพัฒนาการชุมชนอำเภอบางบัวทอง แล้วดำเนินการสัมภาษณ์คณะทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแต่ละกลุ่มประกอบกับการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เป็นการดำเนินการเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 และ 2

ในช่วงต่อมาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 เป็นการกำหนดประเด็นปัญหา การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 เป็นการศึกษาหาแนวทางแก้ไข การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 3 เป็นการเสนอโครงการ แล้วทอกระยะให้มีการปฏิบัติการพอสมควร และการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 4 เป็นการสรุปผลของการดำเนินโครงการ แล้วสรุปเป็นรูปแบบของการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ กลุ่มที่จะเข้าร่วมโครงการต้องสมัครใจและมีความพร้อมในระดับหนึ่ง เพราะจะต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างกันเกือบทุกด้าน กลุ่มคลองเจ็กเป็นกลุ่มชนาดกลาง มีสมาชิกมากกว่าสองร้อยคน มีประสบการณ์การทำงานยาวนานร่วมสิบปี ได้สร้างสรรค์องค์กรและกระบวนการทำงานขึ้นอย่างเป็นระบบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนกลุ่มคลองตาชมเป็นกลุ่มขนาดเล็ก มีสมาชิกไม่ถึงร้อยคน ก่อตั้งกลุ่มมาได้เพียงปีเศษ องค์กรและกระบวนการทำงานในทางปฏิบัติยังไม่มีรูปแบบที่เป็นระบบมากนัก สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มคลองเจ็กเป็นมุสลิม อาศัยอยู่ในสังคมแบบเมือง ส่วนสมาชิกของกลุ่มคลองตาชมเป็นชาวพุทธ อาศัยอยู่ในสังคมแบบชนบท ลักษณะที่มีเหมือนกันของทั้งสองกลุ่ม

คือการดำเนินกิจกรรมทางการเงินที่ไม่เน้นถึงผลประโยชน์ และสร้างสรรค์ธุรกิจที่เป็นประโยชน์กับสมาชิกอย่างแท้จริง การดำเนินการวิจัยครั้งนี้จัดเป็นรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อย่างแท้จริงตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

2) เมื่อนำสภาพการจัดการทั่วไปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 เปรียบเทียบกับรูปแบบการจัดการทั่วไปตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในข้อที่ 3 พบว่ามีความสอดคล้องต้องกัน

ในด้านหลักการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกำหนดให้ใช้การออมเป็นพื้นฐานของการกู้เงิน สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นของการพึ่งตนเอง เพราะเป็นการสะสมทุนด้วยกำลังของสมาชิกกลุ่ม ทุกคนที่จะสมัครเป็นสมาชิกต้องรู้จักประมาณตน คิดใคร่ครวญถึงผลได้ผลเสียก่อนเข้าร่วม และมีความระมัดระวังในการกู้

ในด้านการจัดการองค์กร กลุ่มมีการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังสร้างสรรค์กระบวนการทำงานโดยยึดคุณธรรมเป็นสิ่งสำคัญ มีการกำหนดเงินสัจจะโดยคำนึงถึงความสามารถในการออมของสมาชิก มีการตราระเบียบต่างๆ เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงาน

ในด้านการจัดการทางการเงิน มีการใช้เอกสารกำกับและมีการบันทึกบัญชี ทั้งที่มีรูปแบบอย่างเป็นทางการและสร้างสรรค์รูปแบบเฉพาะของกลุ่ม ส่วนที่ยังขาดอยู่ก็คือการนำเงินไปลงทุนในการประกอบการด้านอื่นๆ ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาถึงความสำเร็จของกลุ่มอื่นในด้านนี้ เพื่อกลุ่มจะหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมกับกลุ่มได้

ในด้านการจัดการด้านการผลิต เมื่อสมาชิกกลุ่มไม่ได้เป็นผู้ประกอบอาชีพเชิงการผลิต กิจกรรมด้านนี้แทบจะไม่มีเลย แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นที่ทำการผลิตเพื่อลดรายจ่าย ได้ช่วยเติมเต็มในการดำเนินการด้านนี้

ในด้านการจัดสวัสดิการของสมาชิกและชุมชน ทุกกลุ่มมีการจัดสรรเงินปันผลให้กับสมาชิกตามผลของการประกอบการ หลายกลุ่มยังเสริมสวัสดิการให้กับสมาชิกอีกหลายอย่าง แต่ยังมีได้เผื่อแผ่ให้กับชุมชน การส่งเสริมให้สมาชิกการทำผลิตเพื่อลดรายจ่ายอาจพัฒนาไปเป็นอาชีพเสริมได้ และยังเผื่อแผ่ออกสู่ชุมชนได้ด้วย

ในด้านวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกนั้นเป็นจุดอ่อนของแทบทุกกลุ่ม จากการสัมภาษณ์และจากการตอบแบบสอบถาม ทุกกลุ่มมีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอสมควร แต่ในการประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตนั้น ไม่ปรากฏรูปธรรมใดๆ ที่ชัดเจนนัก ประเด็นที่มีการพูดถึงกันมากคือการลดหนี้สินและละอบายมุข แต่ปรากฏกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมน้อย ประเด็นที่มีการพูดถึงรองลงมาคือการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ ประเด็นนี้มีกิจกรรมอยู่บ้างพอสมควร แต่ประเด็นที่มีการพูดถึงน้อยและมีกิจกรรมน้อยมาก คือการจัดทำบัญชีครัวเรือน

กล่าวโดยสรุปทุกด้านสอดคล้องและขนานรับกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย (เสนห์ จามริก, 2532, เสรี พงศ์พิศ, 2529)

3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของกลุ่มและสมาชิก จะมีลักษณะการดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ว่าพวกเขาจะได้คำนึงถึงมาตั้งแต่ต้นหรือไม่ก็ตาม เช่น โครงการเคหะสังจะมั่นคงของกลุ่มคลองเจ็ก หมู่ที่ 11 จะเห็นได้ว่า ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างลงตัว เช่น *ด้านความรู้* — มีการหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรที่ดินอย่างทั่วด้าน *ด้านคุณธรรม* — เป็นการทำให้ประโยชน์ของสมาชิกโดยไม่ได้มุ่งหวังผลกำไร *ด้านพอประมาณ* — จัดสรรบนพื้นที่ 2-3 ไร่ เท่าที่ศักยภาพของกลุ่มจะดำเนินการได้ *ด้านมีเหตุผล* — เพื่อแก้ปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัยของสมาชิก *ด้านมีภูมิคุ้มกัน* — จัดสรรให้กับสมาชิกผู้ประสบปัญหาและสามารถผ่อนส่งได้ โครงการจัดสรรที่ดินของกลุ่มคลองเจ็กนี้เป็นการสร้างสรรค์โดยตรงจากภูมิปัญญาของกลุ่ม ในระหว่างเข้าร่วมโครงการวิจัยก็มิได้หยิบบอกมาไว้ในแผนพัฒนากลุ่มแต่อย่างใด แต่เมื่อได้ทดลองทำตามรูปแบบการจัดการทั่วไปของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็เกิดความคิดที่จะสานต่อโครงการ 2 และได้ดำเนินการจนพร้อมที่จะประกาศอย่างเป็นทางการได้

กลุ่มคลองตาชม หมู่ที่ 9 ก็เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พวกเขาเริ่มจากการทำผลิตเพื่อลดรายจ่ายโดยการปลูกพืชผักสวนครัว แล้วทำโรงเพาะเห็ดซึ่งสามารถลดรายจ่ายค่าอาหารลงได้ แล้วยังขายเพื่อเพิ่มรายได้ได้อีกด้วย สุดท้ายส่งเสริมให้มีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อสมาชิกจะได้เห็นผลการดำเนินชีวิตของตน นอกจากนั้นยังเผยแพร่ออกสู่ชุมชนและชักชวนให้ชาวชุมชนเข้าร่วมตามความสมัครใจ โดยไม่จำเป็นต้องสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม กลุ่มคลองตาชมก็เป็นเช่นเดียวกับกลุ่มคลองเจ็ก มีได้บรรจุเรื่องการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนไว้ในแผนพัฒนากลุ่มแต่อย่างใด แม้จะมีการกล่าวถึงอยู่ในรูปแบบการจัดการที่ประยุกต์ใช้ 3 ห่วงของกลุ่มตนก็ตาม ระหว่างการทดลองดำเนินการตามรูปแบบการจัดการของกลุ่ม ก็เกิดความคิดที่จะเสริมประเด็นนี้เข้าไป ทำให้แผนพัฒนากลุ่มสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเห็นผลที่เป็นรูปธรรมได้จากบัญชีครัวเรือน ทั้งหมดนี้ กลุ่มเป็นผู้คิดเองทำเองทั้งสิ้น

จึงพอสรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการดำเนินการของกลุ่มประชาชนอยู่แล้ว ถ้าเพียงแต่พวกเขาได้คิดไตร่ตรองใคร่ครวญสักนิด จะทำให้มีแนวทางในการพัฒนาที่เป็นของตนเองสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) จากผลการวิจัยพบว่า การได้มาซึ่งกลุ่มที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยที่มีลักษณะที่แตกต่างกันนั้น ทำให้คณะผู้วิจัยได้ตัวแบบที่พอจะเป็นตัวแทนให้กับกลุ่มที่แตกต่างกัน ทั้งยังได้รูปแบบการจัดการกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ในการเลือกกลุ่มเข้าร่วมโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมร่วมนั้น ควรจะมีการศึกษาถึงศักยภาพของกลุ่มในเบื้องต้น และสอบถามถึงความพร้อมและความสมัครใจของกลุ่มด้วย ถ้าการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการที่มีแนวทางการดำเนินการสอดคล้องกับกรอบความคิดของการวิจัย ก็จะช่วยให้การวิจัยประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2) จากผลการวิจัยพบว่า หลักการพื้นฐานของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรรมการและสมาชิกกลุ่มก็มีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอสมควร และในการดำเนินการของกลุ่มก็มีการนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ เพียงแต่ยังไม่ทั่วด้าน ด้านที่ยังขาดอยู่คือการนำเงินไปลงทุนด้านอื่นๆ ที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการส่งเสริมให้ประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกอย่างจริงจังชัดเจน

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุบันมีตัวอย่างการลงทุนที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มากมายที่ประสบความสำเร็จ ในที่นี้ก็พอนำโครงการเคหะสังคมนั้นของกลุ่มคลองเจ๊ก และโรงเพาะเห็ดของกลุ่มคลองตาขมาเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ ถ้านำเสนอโครงการเหล่านี้ในลักษณะที่วิเคราะห์เจาะลึกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ก็พอจะเป็นแนวทางให้กลุ่มต่างๆ ศึกษาเพื่อประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพกลุ่มของตน

สำหรับการประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า ถ้ามีการณรงค์ ด้วยการจัดกิจกรรมที่ให้ผลในเชิงประจักษ์ ดังเช่นโครงการผักสวนครัวรั้วกินได้ของกลุ่มคลองเจ๊ก ก็จะทำให้สมาชิกมีความซาบซึ้งถึงคุณประโยชน์ที่ได้ประยุกต์ใช้ ยิ่งถ้ามีการส่งเสริมให้จัดทำบัญชีครัวเรือน ดังเช่นกลุ่มคลองตาขมาได้ทำแล้ว ก็ยังทำให้ผลในเชิงประจักษ์นั้นได้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

3) จากผลการวิจัยในภาพรวมของการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในครั้งนี้ ทำให้คณะผู้วิจัยตระหนักว่า แท้ที่จริงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีธรรมชาติในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมของภาคประชาชนมาตั้งแต่ต้น องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้อริยภาพของพระองค์ ยกกระดับขึ้นสู่ทฤษฎี เพื่อให้ข้าราชการทั้งหลายได้ตระหนักรู้ แล้วใช้วิทยาการที่ตนเองมีโอกาสได้ศึกษามากกว่าประชาชน สร้างสรรค์เครื่องมือเพื่อการพัฒนาให้ประชาชนได้ใช้ และบริหารบ้านเมืองด้วยความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์เที่ยงธรรม และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทย

ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะว่า ทุกหน่วยงานทุกระดับของสังคมไทย ควรส่งเสริมให้นาแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์กับการดำเนินชีวิตของทุกคนในสังคม และรัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายให้ทุกกระทรวงทุกกรมกองดำเนินการให้กับประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมในทุกเรื่อง

5.5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1) ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกเรื่อง ควรกำหนดเวลาที่จะดำเนินการไว้อย่างน้อย 1.5-2 ปี โดยเฉพาะงานที่กลุ่ม/พื้นที่จะต้องสร้างรูปแบบและดำเนินการทดลองให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

2) ควรมีการวิจัยต่อยอดโดยการให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอื่นๆ มาศึกษาดูงาน แล้วนำโมเดลของทั้งสองกลุ่มที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของกลุ่มของตนเองและสภาพพื้นที่ของตนเอง

3) การวิจัยในลักษณะนี้ ควรมีการกำหนดงบประมาณไว้ให้กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการวิจัย เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

4) การวิจัยครั้งนี้มิได้ลงลึกในรายละเอียดของการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในแต่ละด้าน และมีได้ลงลึกในรายละเอียดของการดำเนินงานที่น่าศึกษาของแต่ละกลุ่ม ผู้สนใจสามารถนำไปใช้เป็น